

Pekka Metso

Yliopistollinen ortodoksinen teologia Suomessa. Näkökulmia tutkimuksen rajapintoihin ja rajallisuuteen¹

Tarkastelen seuraavassa ortodoksisuuden tutkimusta yliopistollisen teologian kontekstissa: millaisia edellytyksiä sillä on ja millaisia näkökulmia siitä aukeaa. Ortodoksisuuden tutkiminen ei luonnollisesti rajaudu alueeseen, jolla ortodoksinen teologia yliopistossa operoi, vaan on ilmiönä laaja ja monitieteinen. Uskallan toivoa, että ortodoksisen yliopistollisen teologian harjoittamisen lähtökohdat, määrittelyt ja ratkaisut osoittavat ja auttavat tunnistamaan yhteyksiä, joita yhteisen tutkimuskohteen äärellä vallitsee tieteenalojen erityisistä lähtökohdista huolimatta ja ne huomioiden.

Keskityn kolmeen teemaan, joissa tutkimuksen rajankäynnin tematiikka tulee näkyviin teologisen koulutuksen ja tutkimuksen kontekstissa Itä-Suomen yliopiston teologian osastossa ja sen ortodoksisessa koulutusohjelmassa. Ensiksi tarkastelen sitä, miten yliopistollista ortodoksista teologiaa on määritelty. Toiseksi luonnehdin teologian osastossa tehtävää tutkimusta. Kolmanneksi pohdin ortodoksisuuden tutkimuksen näköaloja Suomessa.

Miten yliopistollista ortodoksista teologiaa on määritelty?

Ortodoksinen teologia on Suomessa yliopistollisena oppiaineena verrattain uusi. Yliopistotason ortodoksisen teologian koulutus ja tutkimus alkoivat Jo-

¹ Kirjoitus perustuu Centre for the Study of Christian Culture'n järjestämässä *Rajapintoja ja ylirajaisuutta. Ortodoksisuuden tutkimus Suomessa* -seminaarissa pidettyyn esitelmään Turussa 4.12.2018.

ensuun yliopistossa kolmekymmentä vuotta sitten vuonna 1988. Suomalaisen ortodoksisen teologikoulutuksen juuret ulottuvat kuitenkin sadan vuoden taa. Vuoden 1918 syksyllä Sortavalassa aloitti toimintansa ortodoksinen pappiseminaari, joka perustettiin nopeassa aikataulussa Suomen itsenäistyttyä kouluttamaan ja kasvattamaan suomalaismielisiä pappeja ja kanttoreja suomalaisen ortodoksisen kirkon palvelukseen. Vuonna 2018 vietettiin suomalaisen ortodoksisen pappis- ja teologikoulutuksen satavuotisjuhlaa.

Sodan seurauksena Sortavalasta eri vaiheiden kautta Kuopioon siirtyneen pappiseminaarin toiminta lakkasi vuonna 1988. Silloin teologien, uskonnonopettajien ja kirkkomuusikoiden koulutus siirtyi kirkolta yliopiston vastuulle ja alkoi (tai jatkui) Joensuun yliopiston humanistisen tiedekunnan yhteyteen perustetussa ortodoksisen teologian osastossa.

Siirtymistä yliopistoon oli valmisteltu pitkään. Korkeakouluneuvos Seppo Kiiskisen johtama ortodoksisen teologikoulutuksen kehittämisen työryhmä esitti mietinnössään vuonna 1983 neljä vaihtoehtoa korkeakoulutuksen järjestämiseksi: 1) itsenäinen teologinen akatemia, joka toimii kirkollishallituksen alaisuudessa; 2) koulutuksen järjestäminen korkeakoulun yhteyteen, jolloin tieteellisestä koulutuksesta vastaa ortodoksisen teologian osasto tai tiedekunta, jonka lisäksi kirkko pitää yllä sisäoppilaitosta, jonka vastuulla on opiskelijoiden hengellinen kasvatus; 3) koulutuksen järjestäminen Helsingin teologisen tiedekunnan yhteydessä erillisenä koulutuslaitoksena tai 4) johonkin toiseen korkeakouluun kuin Helsingin yliopistoon perustettava ekuinen tiedekunta, jossa ortodoksinen teologia muodostaa toisen kahdesta (tai yhden useammasta) koulutusohjelmasta.²

Siirtyminen yliopistoon tapahtui alkuun vaihtoehdon kaksi mukaisesti, sillä syksyllä 1988 Joensuussa aloitti toimintansa myös ortodoksinen seminaari, kirkon ylläpitämä sisäoppilaitos, joka vastaa opiskelijoiden hengellisestä kasvatuksesta. Sittemmin realisoitui myös neljäs vaihtoehto, kun pääasiallisesti luterilaisen kirkon tarpeita varten Joensuun yliopiston teologian yksikköön avattiin läntisen teologian koulutusohjelma. Nämä kaksi koulutusohjelmaa toimivat Itä-Suomen yliopistossa edelleen rinnakkain, rakenteellisesti ja taloudellisesti kiinteämmässä yhteydessä kuin koskaan aiemmin.

Yliopistokoulutuksen aloittaminen on mille tahansa alalle merkittävää. Sitä se oli ortodoksiselle teologiallekin. Yliopistokoulutus merkitsi myös rajua murrosta, kun aiemmin tunnustuksellinen pappiskoulutus muuttui akatee-

² Teologikoulutuksen kehittämistyöryhmä 1983, 65–69.

miseksi teologikoulutukseksi. Miten seitsemänkymmentä vuotta toiminnassa ollut seminaariopetus mukautui akateemiseen kontekstiin ja siellä harjoitetun tutkimuksen lähtökohtiin?

Kiiskisen työryhmän raportti vuodelta 1983 osoittaa, että ortodoksisen teologian määrittely akateemisenä oppiaineena ei ollut yksinkertaista. Ajatus teologian tunnustuksellisuudesta ei haluttu suoralta kädeltä hylätä yliopistokoulutusta suunniteltaessa. Työryhmän sisällä näyttää vallinneen erimielisyys siinä, miten ortodoksisen teologian erityisluonteena pidetty kirkollisuus ja hengellisyys voitaisiin huomioida yliopistossa. Osa työryhmän jäsenistä piti ihanteena akateemisen teologian yhdistymistä käytännön kristillisyyteen teologin identiteetissä. Osa taas katsoi, että yliopisto-opetus ja tutkimus eivät voi olla sidoksissa mihinkään ulkopuoliseen auktoriteettiin, kuten kirkkoon. Eriävissä näkemyksissä esiin noussut kysymys teologian – siis myös yliopistollisen teologian – tunnustuksellisuudesta johdatti työryhmän luonnehtimaan akateemisen ortodoksisen teologian eli tiedeyhteisön ja kirkon välistä suhdetta ”luovaksi jännitteeksi”. Muistiossa todetaan, että ”tämä jännite purkautuu rakentavaksi vuorovaikutukseksi kirkon ja tiedeyhteisön välillä ja hyödyttää molempia osapuolia.” Ortodoksisen yliopistollisen teologian rakentava vaikutus kohdistuu muistion mukaan myös suomalaiseen teologisen tutkimuksen perinteeseen, tarjoamalla sille yhteyden ”vanhan kirkon ajatteluun ja kokemusmaailmaan” sekä idän kristillisyyden monimuotoisuuteen.³

Luovan jännitteen käsite on mielestäni toimiva kuvaus suomalaisen ortodoksisen teologian suhteesta sekä tiedeyhteisöön että kirkkoon. Jännite synnyttää mielikuvan suhteesta olemisesta, vastavuoroisuudesta, dialogista, voimasuhteitten arvioinnista, dynaamisuudesta ja muutoksesta – jännitteen vaihtelut ovat ilmiö, joka omankin kokemukseni mukaan on monin tavoin heijastanut ortodoksisen teologikoulutuksen vaiheissa ja piirteissä.

Ensimmäisiin tunnustuksellisuuden ja tieteellisyyden luovan jännitteen ratkaisuyrityksiin kuuluu ensimmäisenä käytännöllisen teologian professorina Joensuussa toimineen Heikki Makkosen kirja *Näkökohtia ortodoksian tutkimiseen* (1993). Makkonen esitti kirjassaan, että kriittinen teologian ominaisuuden arviointi liittyy lähtökohtaisesti myös tunnustuksellisen teologian harjoittamiseen, koska se velvoittaa kirkkoa arvioimaan teologiansa ominaislaadun toteutumista. Suhteessa akateemiseen teologiaan Makkonen oli haluton asettamaan tunnustuksellisuuden varauksetta tieteellisen kritii-

³ Teologikoulutuksen kehittämistyöryhmä 1983, 15–16.

kin kohteeksi. Hän katsoi, että akateemisen teologian tulisi ihanteellisimmillaan olla identtistä kirkon elämässä ja ajattelussa ilmenevän teologian kanssa.⁴ Akateemisen yhteisön piirissä Makkosen näkemystä on pidetty haavoittuvana ja ongelmallisena.⁵ Muutamaa vuotta myöhemmin, puolustautuessaan näkemystään vastaan osoitetulta kritiikiltä, Makkonen haastoi määrittelemään teologian käsitettä vallitsevassa tulkintojen moninaisuudessa. Makkonen katsoo, että teologisen ajattelun ja teologisten perinteiden kirjo aiheuttaa hajaannusta. Se puolestaan pakottaa rajauksiin, jotta teologiaa on mahdollista harjoittaa. Makkosen mukaan yksi pätevä raja on teologian määrittäminen ”kirkon ajatteluksi”. Näin ymmärrettynä teologiassa painottuu yhteisöllisyys yksilöllisyyden sijaan sekä tradition tuntemus ja arvostus. Makkonen esittää, että riippumattomasti harjoitetunkin teologian tulee pysyä uskollisena lähteittensä hengelle sekä mahdollistaa ”tekemään tutkimusta tunnustuksellistakin asioista tosin tieteelle tunnustuksellisin menetelmin.”⁶

Paul de Hessen vuonna 2001 julkaisemaa puheenvuoroa ortodoksisen teologian koulutuksesta ja tutkimuksesta voi pitää sovittelevampana kuin Makkosen holistista mallia. Hesse hoiti muutaman vuoden ajan käytännöllisen teologian professuuria Makkosen eläköidyttyä. Hessen mukaan uskonharjoittamisena ilmenevä teologia ja tieteenharjoittamisena ilmenevä teologia tuli erottaa toisistaan. Toisin kuin osallistuva uskonnonharjoittaminen, tieteellinen teologia on kriittistä tutkimusta, jossa tieto syntyy objektiivisten tutkimusmenetelmien avulla. Hesse ei kuitenkaan tyytynyt dikotomiseen joko–tai–ratkaisuun, johon jumiutumista hän kritisoi ortodoksisen teologian koulutuksen ympärillä käytyä keskustelua. Tieteellisen teologian alueen oikeutuksen tunnustaminen ei hänen mukaansa voi tarkoittaa ortodoksisen teologian omaleimaisuudesta ja synteettisyydestä luopumista. Siitä kiinni pitämistä ei kuitenkaan ole tarpeen vaatia yliopistossa.

Hesse ratkaisi luovan jännitteen sijoittamalla tieteellisen teologian yläpuolelle varsinaisen teologisen ajattelun, jonka paikka on tunnustuksellisen uskonnon harjoittamisen ja tieteellisen tutkimuksen leikkauspisteessä. Vaikka teologinen ajattelu ammentaa yliopistossa tehdystä tutkimuksesta, se ei varsinaisesti kuulu yliopistoon. Kolme teologian tasoa sijoittuvat näin eri vastualueille: uskonnonharjoittaminen kuuluu kirkolle ja tieteenharjoittaminen yliopistolle, teologinen ajattelu puolestaan Hessen visioimalle ortodoksiselle

⁴ Makkonen 1993.

⁵ Matilainen 1995; Heikkilä 1996, 71.

⁶ Makkonen 1998, 195–197.

instituutille, joka ikään kuin tulkitsee akateemista tutkimusta.⁷ Tällaista instituuttia ei Suomessa ole, eikä sellaisen perustamisesta tietääkseni ole käyty keskustelua.

Akatemian ja kirkon tai riippumattoman tieteellisyden ja tunnustuksellisuuden suhteen ja oikeutuksen kysymys leimasi monin tavoin ortodoksisen teologian koulutusyksikön sisällä käytyä keskustelua ja sen toiminnan kehittämisessä tehtyjä ratkaisuja vielä 2000-luvun alkuvuosina. Vuonna 1999 mietintönsä jättänyt Suomen ortodoksisen kirkon asettama teologikoulutuksen tilaa selvittänyt toimikunta luonnehti yliopistollisen teologikoulutuksen ensimmäistä vuosikymmentä ”kasvukivuiksi”. Luovan jännitteen näkökulmasta muistiossa nousee esiin neljä seikkaa. Ensinnäkin siinä todetaan, että opettajakunta koki etäisyyttä ja eristyneisyyttä kirkosta. Toiseksi, ortodoksisen teologian ja läntisen teologian välillä vallitsi näkemyseroja. Kolmanneksi, ortodoksisen teologian tutkimusmetodiikasta oli erimielisyyttä opettajakunnan kesken. Neljänneksi, yliopistoyhteisön piirissä ortodoksista teologiaa ei varauksetta pidetty yliopistoon sopivana oppiaineena.⁸ Selvästikin luovaa jännitettä tai ainakin jännitettä oli havaittavissa ortodoksisen teologian koulutusyksikön sisällä, koulutusyksikön ja yliopiston välillä sekä koulutusyksikön ja kirkon välillä.

Muistiossa syiksi jännitteiden taustalla tunnistettiin hidas kehitys pätevien väitelleiden ortodoksiteologioiden osalta ja organisaatiomuutokset, ei niinkään tunnustuksellisuuden ongelmaa. Toimikunnan mukaan ei oikeastaan tulisi puhua tunnustuksellisuudesta vaan koulutuksen ammattisidonnaisuudesta. Ortodoksisen yliopistollisen teologian luonnetta tulisi hahmottaa samoin kuin muissakin käytännön kokemukseen perustuvissa aineissa.⁹ Selvästikin toimikunta katsoi, että ortodoksinen teologia rinnastuu muihin klassisiin professioihin, kuten lääkäreiksi ja opettajiksi, valmistaviin aloihin.

Miltä kysymykset ortodoksisen teologian ominaisuudesta, akateemisen teologian mahdollisuuksista, tunnustuksellisuuden merkityksestä ja ortodoksisen koulutusyksikön paikasta yliopistossa näyttäivät tänään? Millainen rajankäynnin dynamiikka vallitsee teologisen koulutuksen ja tutkimuksen aloilla Itä-Suomen yliopistossa? Vastaan näihin kysymyksiin luonnehtimalla teologian osastossa nyt tehtävää tutkimusta.

⁷ Hesse 2001, 126–127.

⁸ Teologikoulutuksen toimikunta 1999, 10–11.

⁹ Teologikoulutuksen toimikunta 1999, 12–13.

Teologian osastossa tehtävä tutkimus

Tulin itse opiskelijaksi ortodoksisen teologian laitokselle vuonna 1994 ja aloitin siellä työt assistenttina 1999. Sen jälkeen olen toiminut eri opetus- ja tutkimustehtävissä tähän hetkeen asti. Henkilökohtainen neljännesvuosisadan mittainen perspektiivi yliopistolliseen ortodoksisen teologian opiskeluun ja tutkimukseen antaa mahdollisuuden ja ehkä oikeutuksenkin seuraaviin väittämiin.

Ensinnäkin pelko ortodoksisen teologian omaleimaisuuden menettämisestä on hälventynyt sitä mukaa kun tieteellinen jatkokoulutus on muodostunut luontevaksi osaksi ortodoksisen teologian yksikköä. Edustan itse ensimmäistä Joensuusta maisteriksi valmistunutta ja sittemmin tohtoriksi väitellyttä tutkijasukupolvea. Toimivan tutkijakoulutuksen ansiosta ortodoksisen teologian alueen kriittinen ja itsenäinen, mutta tutkimuskohteen luonnetta ymmärtämään pyrkivä tutkimus on onnistunut vakiinnuttamaan ortodoksisen teologian yliopistossa akateemisesti validina tieteenalana.¹⁰ Samalla ortodoksisen teologian tutkimus hyödyttää kirkkoa. Kysymys ortodoksisen teologian omaleimaisuudesta tai tunnustuksellisuudesta ei ole enää ainakaan henkilöstön keskuudessa jännitteitä synnyttävä tekijä. Oman kokemukseni mukaan opetus pohjautuu nyt tutkimukseen paljon selkeämmin kuin neljännesvuosisata sitten. Ilmiöiden ja kysymysten laaja-alainen tarkastelu mahdollistaa tunnustuksellisen näkemyksen tuomisen neutraalisti dialogiin muiden katsantokantojen kanssa sen enempiä alistamatta sitä muille näkemyksille kuin korottamatta sitä toisten yläpuolelle.

Allekirjoitan Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian professorin Markku Heikkilän käsityksen itsenäisen teologisen tutkimusjärjestelmän eduista: "Ortodoksisen tradition perusteisiin kohdistuva ja siitä liikkeelle lähtevä käsiteanalyttinen tutkimus voi lopputuloksissaan olla, paitsi kirkolle, koko kulttuurillemme hyödyllisempää kuin kirkon apologeettiseksi valjastettu tutkimus."¹¹ Katson, että vallitseva todellisuus vastaa Heikkilän kuvausta. Samalla Itä-Suomen yliopistossa harjoitettu ortodoksisen teologian tutkimus osoittaa Heikki Makkosen peräänkuuluttamaa teologisen perinteen tunte-

¹⁰ Teologian akateemisuuteen liittyvä keskustelu teologian oikeutuksesta oman aikamme yliopistossa (jota käydään Suomessa muuallakin kuin Itä-Suomen yliopistossa) ei nähdäkseni ole riippuvainen teologisen tutkimuksen laadusta vaan perustuu koulutusfilosofiin kysymyksiin.

¹¹ Heikkilä 1996, 71.

musta ja arvostusta. Asetelma on levollinen. Vakiintunut ”luovan jännitteen” todellisuus ei rakennu ristiriitaisuuksien sietämiselle vaan se muodostaa ortodoksisen teologian tutkimuksen rauhallisen ja selkeän taustaväriinän. Tutkimuksen akateeminen luonne riippumattomana ja tutkimuksellisesti validina ei ole kysymys, josta enää syntyisi jännitettä tiedeyhteisön sisällä – siis teologian koulutusyksikön ja muiden yksiköiden tai yliopiston hallinnon kesken. Käytännöllisen teologian professorina Hessen jälkeen ja ennen minua toiminut Petri Piironen visioi vuonna 1994, että vaatimattomasta alusta liikkeelle lähtenyt tutkimusala voisi kasvaa ”tieteellisesti ja tutkimuksellisesti ’täyteen mitta’an”.¹² Tämän voin sanoa pitkälti toteutuneen Suomessa ortodoksisen teologian osalta.

Tiedostan toki, että juuri ortodoksisuuden omaleimaisuuden toteutumisen voi näyttää toisenlaiselta kirkon piiristä kuin yliopistosta nähtynä. Kirkko on alusta asti kulkenut rinnalla kriittisenä keskustelijana sekä suhteessa yliopiston hallintoon että ortodoksisen teologian koulutusyksikköön. Ortodoksisen teologian koulutusohjelman piirissä yhteyksiä kirkkoon on viime vuosina alettu rakentaa tutkimuksen kautta, ei enää niinkään yhteisen ”kirkollisen nimittäjän” nojalla. Tieteellisiä esitelmiä ja seminaareja on järjestetty yhdessä kirkon kanssa (kuten huhtikuussa 2018 järjestetty ortodoksisesta kirkosta annetun asetuksen satavuotisseminaari), kirkko on kutsuttu yhteistyöhön Joensuussa järjestettyihin Ortodoksisuuden tutkijana -tutkijatapaamisiin, ja Itä-Suomen yliopiston teologian osastosta käsin toimiva Karjalan teologinen seura järjestää vuorovuosittain suurimman kansallisen teologian alan tieteellisen konferenssin yhteistyössä kirkkojen kanssa.

Yksi tutkimuksessa näkyvä luovan jännitteen ilmaus on joustavuus teologian disiplinaarien kesken. Teologia ei ole yksi ja yhtenäinen tieteenala, vaan se koostuu useista lähtökohdiltaan, metodeiltaan ja tutkimuskohteiltaan erilaisista oppiaineista. Vaikka ortodoksisen teologian oppiaineet järjestettiin yliopistossa alusta asti Helsingin yliopiston esimerkin mukaan, ortodoksisen

¹² Piironen 1994, 116. Täyteen mitta’an kasvaminen on myös muuttanut käsitystä yliopistoteologian luonteesta. En usko, että systemaattisen teologian ja patriistiikan nykyinen toimenhaltija voisi tai edes haluaisi luonnehtia omaa oppiainettaan aineeksi, joka ”loogisin metodein osoittaa, että kristinusko edustaa ehdotonta totuutta ja suo uskovalle ja muille täyden vakuuden siitä, että kristillisyyden on ’ehdoton’ uskonto”. (Piironen 1994, 121). Vaikka tällaisten absoluuttisten määritelmien karttaminen tarkoittaa etäännyttämistä pappisseminaarimentaliteetista, se ei välttämättä tarkoita ymmärryksen hämärtymistä ortodoksisen teologian omaleimaisuuden osalta. Pikemminkin sen voi sanoa tulevan jopa monipuolisemmin esille.

teologian synteettisestä luonteesta johtuen oppiainerajat eivät käytännössä eristä aineita toisistaan. Luonteva ja luova yhteistyö ja -toiminta oppiaineiden kesken osoittaa, että akatemian karsinat ovat lähinnä rakenteellisia ja hallinnollisia. Käytännössä oppiaineet tekevät paljon yhteistyötä opetuksessa ja tutkimuksessa. Tämän seurauksena ortodoksinen teologia ilmaisee itsensä enemmän yhtenäisenä kokonaisuutena kuin osissaan.

Tutkimustietokantaan rekisteröitiin vuodelta 2018 ortodoksisen teologian koulutusohjelmaan kytkeytyviltä tutkijoilta 37 tieteellistä julkaisua, joista yli kolmasosa eli 15 oli kansainvälisiä artikkeleja, loput kotimaisilla foorumeilla julkaistuja.

Millaista tutkimuksellista rajankäyntiä tulevaisuus voi tarjota?

Esittelen seuraavaksi ajatuksiani tulevaisuuden näkymistä, joiden lähtökohdiana on Itä-Suomen yliopistolla oleva valtiollinen erityistehtävä huolehtia ortodoksisen teologian tutkimuksesta ja opetuksesta. Karjalan kielellä on Itä-Suomen yliopistossa vastaava asema.

Mainitsin edellä Petri Piironen kielikuvan teologian osaston kasvamisesta täyteen mittaansa. Realistisesti on todettava, että näillä näkymin ortodoksisen teologikoulutuksen täysi mitta on saavutettu ainakin resursoinnin osalta. Uusien toimien sijaan ollaan nykyisiä jatkossa ennemminkin vähentämässä. Toimintamäärärahat ovat pienenevässä. Vaikka valtiollinen erityistehtävä ehkä suojeleekin Itä-Suomen yliopiston ortodoksisen teologian koulutusalaan odotettavissa olevissa koulutusalojen supistuksissa, kaikilta leikkauksilta tuskin on mahdollista välttyä. Erityistehtävän haavoittuvuudesta kertoo se, että Itä-Suomen yliopistolle oli vuosille 2013–2016 uskottu valtiollisena erityistehtävänä opettajankoulutuksen edellytysten turvaaminen Savonlinnassa. Koulutus siirrettiin Savonlinnasta Joensuuun lukukauden 2018–2019 alussa.

Uskallan toivoa, että ortodoksisen teologian koulutusohjelman on jatkossa mahdollista toteuttaa valtiollista erityistehtäväänsä aktiivisemmin ja laajemmin kuin tähän asti. Kyse ei ole vain toimimisesta tulevaisuuden toimintaedellytyksiin liittyvän realismin pakottamana. Pikemminkin se on seurausta edellä mainitusta ”täyteen mittaan kasvamisesta”. Nykyisten ja

edeltävää sukupolvea korkeammin koulutettujen ortodoksiteologiien ei enää tarvitse pohtia oman tieteenalansa oikeutusta, arvioida omaa tieteellistä arvoaan suhteessa yliopistoon ja harjoitella tieteen tekemisen taidetta. Heidän (meidän) tehtävänä on lähteä luomaan tutkimuksellista profiilia, joka sekä huomioi yliopiston strategiset linjaukset (siinä määrin kuin pienten humanististen alojen on niihin mahdollista liittyä) että – ennen muuta – rakentaa tieteellisesti kestäväää ja ortodoksisen teologian substanssia mielekkäästi tulkitsevaa akateemista traditiota. Tämä edellyttää

- verkostoitumista muiden uskontoa, teologiaa ja ortodoksisuutta tutkivien yksiköiden kanssa
- tutkijaverkoston vahvistamista, jotta itsenäisten (ja mahdollisesti yksinäisten) ortodoksisuuden tutkijoiden on mahdollista löytää toisensa, saada ja antaa tukea sekä löytää tutkimuksellisia yhtymäkohtia muun muassa tutkimusrahoituksen saamisen edistämiseksi
- monitieteisen ortodoksisuuden tutkimuksen edistämistä sekä verkostoitumisen (yhteiset projektit ja muu yhteistyö) kautta että profiloimalla ortodoksisen teologian osaston hankkeita monialaisiksi (kuten viime vuosina jätetyissä hankehakemuksissa on tehty).

Lopuksi: haaveita

Näin lopuksi haluan esitellä pari henkilökohtaista ajatusta ortodoksisen teologian ja oman oppiaineeni kehittymiseen liittyen.

Ensimmäinen ajatukseni liittyy yliopistotyön karuihin realiteetteihin. Haaveilen siitä, että edellä hahmottelemalleni ortodoksisen teologian kehittämiselle olisi riittävästi aikaa hektisessä ja reaktiivisessa arjessa, jossa työtä säätelee, rytmittää ja rikkoo mitä moninaisimpien tehtävien hyöky. Jos kiiireen takia ei ole mahdollisuutta omistautua esimerkiksi verkostoitumiselle ja yhteistyölle, hyvät aiheet yhteyksien ja tiedeyhteisön sisäisen koherenssin vahvistamisesta tuskin toteutuvat.

Toinen ajatukseni liittyy teologiaan ja teologin identiteettiin. En voi olla haaveilematta siitä, että ortodoksisen teologian tiedeyhteisö osaltaan ruokkiisi leikkauspistettä, jota Paul Hesse luonnehti teologiseksi ajatteluksi. Tiedän,

että näitä leikkauspisteitä aika ajoin realisoituu suomalaisessa kontekstissa. Olen sekä saanut lukea tunnustuksellisen ja tieteellisen teologian leikkauspisteen luovassa puristuksessa kiteytynyttä ajattelua että jopa saanut kerran tai kaksi keskustella tavalla, joka vajavaisen ymmärrykseni mukaan täyttää teologisen ajattelun tunnusmerkit.

Helsingin yliopiston dogmatiikan professorina toimineen Seppo A. Teinosen mukaan teologinen tietämys, teologinen arvostelukyky ja teologinen reflektiokyky ovat todellisen teologian – siis teologisen ajattelun – tunnusmerkkejä.¹³ Missä ja miten ortodoksinen teologia ja me ortodoksiset teologit voisimme aiempaa laadukkaammin kontribuoida teologisen ajattelun edistämiseen Suomessa? Tiedostan tämän kysymyksen kiistattoman relevanssin teologian itsensä kannalta samalla, kun ymmärrän, että sillä ei ole suurtakaan yliopistopoliittista merkitystä. Teologia on tieteenala, joka oman olemuksensa perusteisiin tukeutuen pystyy argumentoimaan, että akatemian sille asettamat rajat eivät ole alue, jossa se voi ainoastaan toteutua. On olemassa jotakin enemmän, näkyvien rajojen ulkopuolelle ulottuva ja siellä jopa täydemmin manifestoituva todellisuus. Teologian lähteissä esiintyvä ajatus, ”se mitä näemme ei ole kaikki”, pätee siis myös teologiaan itseensä. Viime kädessä luova jännite todentuu teologiassa itsessään, joka tieteellisen tutkimuksen rajoissa toimiessaan ja sen tuomasta selkeydestä iloitessaan on pakotettu muistuttamaan itseään siitä, että koko totuus teologiasta ei mahdu tieteen alueelle. On olemassa myös akateeminen tuonpuoleisuus, jota todellinen teologia ja todellinen teologi on kutsuttu reflektoimaan.

¹³ Teinonen 1984, 61.

Lähteet ja kirjallisuus

Heikkilä, Markku

- 1996 Kommentteja ortodoksian tutkimuksesta. – Praxis et theoria. Juhlakirja Heikki Makkosen täyttäessä 60 vuotta. Joensuu. Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta. 70–73.

de Hesse, Paul

- 2001 Teologisen koulutuksen arvorakenteet. – Erga 2000. Joensuun yliopiston ortodoksisen teologian vuosikirja. Joensuu. Joensuun yliopisto. 122–157.

Makkonen, Heikki

- 1993 Näkökohtia ortodoksian tutkimiseen. Joensuu. Joensuun yliopisto.
1998 Kommentteja kommentteihin. Käytännöllisen teologian professorilta käytännöllisen teologian professorille. – Golgatanmäeltä Karjalaiselle. Joensuun yliopiston Ortodoksisen teologian laitos 10 vuotta 1988-1998. Toim. Jarmo Hakkarainen. Joensuu: Joensuun yliopisto. 194–199.

Matilainen, Pekka

- 1995 Teologisesta tutkimuksesta. – Yliopisto-lehti 19/1995.

Piironen, Petri

- 1994 Ortodoksisen teologian opetus- ja tutkimusalueet Joensuun yliopistossa. – Viisauden rintaa vasten. 75 vuotta ortodoksista teologista koulutusta. Toim. Petri Piironen. Joensuu. Joensuun yliopisto. 115–125.

Teinonen, Seppo A.

- 1984 Dogmatiikka. – Johdatus teologisiin oppiaineisiin. Toim. Pekka Korhonen. Helsinki. Gaudeamus. 53–61.

Teologikoulutuksen kehittämistyöryhmä

- 1983 Ortodoksisen teologikoulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö. Opetusministeriön työryhmien mietintöjä. Helsinki. Opetusministeriö.

Teologikoulutuksen toimikunta

- 1999 Muistio Suomen ortodoksisen kirkon ja Joensuun yliopiston yhteistyötä ortodoksisen teologian koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Suomen ortodoksisen kirkon XVII kirkolliskokous. Teologikoulutuksen tilaa selvittävä toimikunta. Kuopio. Suomen ortodoksinen kirkollishallitus.